

VADERNA GÁBOR

A pályakezdő Petőfi Vörösmartyt olvas

VADERNA GÁBOR (1979) Paks

Petőfi Sándor és Vörösmarty Mihály kapcsolatának történetéről legalább három szinten érdemes beszélni: az életrajz részeként, irodalomtörténeti elbeszélésben és poétikai szempontból. E három, bár keresztezi egymást, nem feltétlenül azonos.

Az első egy eseménytörténeti szint. Az *Úti levelek Kerényi Frigyeshez* című művének 11. levelében írja Petőfi:

Egy héti kínos vándorlás után Pestre értem. Nem tudtam, kihez forduljak, nem törődött velem senki a világon; kinek is akadt volna meg a szeme egy szegény, rongyos kis vándorszínészen?... A végső ponton álltam, kétségbeesett bátorság szállt meg, s elmentem Magyarország egyik legnagyobb emberéhez, oly érzéssel, mint amely kártyás utolsó pénzét teszi föl, hogy élet vagy halál. A nagy férfi átolvasta verseimet, lelkes ajánlására kiadta a Kör, s lett pénzem és nevem. – E férfi, kinek én életemet köszönöm, s kinek köszönheti a haza, ha neki valamit használtam vagy használni fogok, e férfi: Vörösmarty.¹

Petőfi 1842 májusában kereste fel először az Athenaeum körét, levelet írt, verseket küldött Bajza Józsefnek.² Karácsonykor Pestre látogatott, ahol találkozott Bajzával és Vörösmartyval.³ Ekkor már felvette a Petőfi nevet, s van olyan feltételezés, hogy ezt Vörösmarty ihlette: *Eger* című kiseposzában szerepel Pető hadnagy, s ez adott lökést a Petrovics név magyarításához.⁴ Bajza és Vörösmarty szárnyaik alá vették a költőt, pénzt gyűjtöttek számára (75 váltóforintot kapott tőlük 1843 júniusában),⁵ s megpróbálták állást szerezni neki (így fordított le két regényt Nagy Ignác megbízásából).⁶ 1844. április 15-től már segédszerkesztő a Pesti Divatlapnál – nyilván itt is az időközben megszűnt Athenaeum köre segített neki.⁷ Az 1841-ben alakult Nemzeti Kör 1844-ben gyűjtést szervezett fiatal költők megsegítésére, s elsőként Petőfit támogatták. Ügyét maga Vörösmarty pártfogolta ajánlásával.⁸ (A Kör voltaképpen kölcsönt adott a kötetre, amelyet Petőfi annak bevételeiből fizetett visza.)⁹ Vörösmarty Szigligeti Edével és Vachott Sándorral lektorálta a kéziratot, az aláírási ívet is ők jegyezték.¹⁰ (Petőfi utóbb ironikus versben, az *Irtóztató csalódás*ban számolt be róla, hogy néhány költeményét ki kellett hagynia.)¹¹ Mint tudjuk, a kötet utóbb átütő siker lett, s Petőfi karrierje megállíthatatlanul tört előre. 1844. október 27-én kijött a *helység kalapácsa*,¹² november 10-én a *Versek 1842–1844*.¹³ Később is találkoztak. 1844. december 8-án ez olvasható a Pesti Divatlapban: „A napokban Vörösmarty, Vachott Sándor s e lap szerkesztője [Vahot Imre] előtt olvasák föl Petőfi legujabb nagy költeményét, illy czim alatt: *János vitéz*, s ezen, irodalmunkban még eddig szokatlan modorul népmese szép költői kidolgoza mindnyájunknak tetszését nagy mértékben megnyeré.”¹⁴ A következő év március 6-án megjelent a *János vitéz* is.¹⁵

A történet fonalát itt elvágom. A két költő nyilván többször érintkezett egymással a továbbiakban is. Az 1847-es nagy összegző verseskötetének ajánlásaként Petőfi ezt a mondatot fogalmazta: „Tisztelet és szeretet jeléül Vörösmartynak ajánlva a szerző által.”¹⁶ 1847. március 16-án az Ellenzéki Kör gyűlésén Vörösmarty *Az ország háza* című versét, Petőfi *A nép nevében* és a *Dalaim* cenzúrázatlan változatát szavalta, s elhangzott még Egressy Gábor előadásában *Az örült* is.¹⁷ 1848 elején Vörösmarty és Petőfi Egressy Gábor buzdítása után arra szövetkeztek, hogy Arany Jánost is társul véve lefordítsák Shakespeare összes műveit (a vállalkozás végül csak a század második felében, Arany szervezőmunkájának köszönhetően lett teljes).¹⁸ A forradalom után a két költő viszonya egyre feszültebb lett politikai nézetkülönbségeik miatt. Petőfi ekkor még verset írt Vörösmarty kisfiának halálára (*Kisfiú halálára*), 1848. augusztusban azonban már nyilvánosan és keményen támadta meg idősebb pályatársát, mert az nemzetgyűlési képviselőként a kormánytöbbséggel szavazott.¹⁹ Feszült viszonyuk talán némiképp enyhülhetett, ahogy a politikai helyzet

is változott: 1849 januárjában Petőfi a családját – feleségét és újszülött fiát – Vörösmartyék gondjára bízta Debrecenben.²⁰

Ezt az eseménytörténeti szintet számos apró adalékkal lehet kiegészíteni, amelyek mind arra mutatnak, hogy a pályakezdő, kamasz Petőfire nagy hatást gyakorolt Vörösmarty. Az aszódi gimnáziumban működő diáktársaságban a Becskereki álnevet vette fel Vörösmarty hasonló című költeménye után;²¹ Szeberényi Lajos úgy emlékezett, hogy 1839-ben a selmeci diák azért állt be statisztának a Pesti Magyar Színházhoz, mert legalább látásból szerette volna megismerni Bajzát és Vörösmartyt;²² a Dalma költői álnevet használja egy korai töredékében (*[Eszmélet nélkül...]*), amelyet Orlai Petrics Somával töltött 1839-es nyaralása során írt;²³ 1841-ben a pápai képzőtársaság egyik ülésén Vörösmartytól a *Petikét* szavalja,²⁴ egy másikon a *Liszt Ferenchez* ódát,²⁵ itt használja egy Vörösmarty-dráma (a *Hábador*) helyszínét (Homonnai) álnévként;²⁶ Orlai Petrics Soma emlékezése szerint 1842-ben Szabó József és Török Benjámin társulatában mezőberényi fellépésükkor *Az úri hölgyhöz* című verset szavalja;²⁷ a 20. század végén előkerült versesfüzet, az *Ibolyák* elé Vörösmarty-mottót választott (*A' magyar költő* című versből);²⁸ Pápan tótos akcentussal szavalja a *Szózatot*;²⁹ 1844-ben levélben kéri Pákh Albertet, hogy Debrecenben maradt holmiját küldje utána, s külön ügyeljen a falon függő Vörösmarty-arcképre³⁰ (Victor Hugóé volt a szoba másik képe);³¹ 1845-ben Eperjesen a *Szép Ilonkát* szavalja.³²

Az eseménytörténeti szint szerteágazó, különböző megbízhatóságú adatainak egymásra halmozása már önmagában tartalmaz egy értelmezést, s én magam is éppen ebben a rendben tettem egymás mellé az adatokat. A történetben, ha eljutunk 1848-ig, csábító lehet valamiféle generációs magyarázó elv követése.³³ Létre is jött egy olyan irodalomtörténeti elbeszélés, amely az apával való leszámolás pszichologizáló történeteként állítja össze az események sorát. Eszerint a Vörösmarty búvőköréből induló Petőfi talán már *A helység kalapácsában* leszámolhatott a *Zalán futása* által kezdeményezett, a kiseposzokban folytatódó romantikával, talán a *János vitéz*ben nézett szembe a tündéres romantikával (konkrétan a *Csongor és Tündével*), talán csak 1848-ban fosztotta meg elődjét a költői babéroktól (bár hírhedt versében retorikusan épp az ellenkezőjét mondta: „Nem én tépem le homlokodról, / Magad téped le a babért”). Lehet ez egy „megvalósult nemzedékváltás” (Kerényi Ferenc),³⁴ s lehet az előddel szembeni hatásiszony következménye, sőt, a romantika egy válfajának kinyitása a biedermeier giccs irányába (Milbacher Róbert).³⁵

Bár az efféle elbeszélések vonzása nagy, magyarázóereje komoly, magam mégis némi óvatosságra intenék velük kapcsolatban. Az irodalom nemzedéki elbeszélése persze megmutathat komoly töréspontokat. Ebben a konkrét esetben a hagyomány kezelésében mutatkozik alapvető különbség a két költő között. Igen ám, de ilyen töréspontok nemcsak nemzedékek között, hanem nemzedéken belül is látszanak: így Petőfi legalább annyira különbözik Vörösmartytól, mint Aranytól, s egyáltalán nem bizonyos, hogy érdemes e különbségeket valamiféle Vörösmarty–Petőfi–Arany fejlődési sorba rendezni. Ráadásul a nemzedéki szakadás képzetét már a kortársak is kijátszották: a saját fiatalságát zászlajára tűző Petőfit például ellenfelei folyamatosan igyekeztek Vörösmarty ellenében feltüntetni.³⁶ A Vörösmarty-életművel való szimbolikus apagyilkosság elbeszélése is csak helytel-közzel működik. Például *A helység kalapácsa* kapcsán idézni szokás a félreértésre is nyitott sort a *Zalán futásából*: „Mindene nagy: vasa nagy, dárdája nagy, ő maga is nagy” – már hogy innen származnék a Fejenagy név. Csakhogy Vörösmarty barátja, Kisfaludy Károly már 1827-es *Hős Fercsijében* viccelődött a soron, amikor a „vékonytagú” Jutkáról ezt írta: „szeme nagy, lába nagy, szája nagy, ő maga is nagy”.³⁷ Akkor most ki számolt le kivel? Nem azt akarom mondani, hogy az összehasonlító módszernek³⁸ nincs értelme – mindössze némi óvatosságra intenék az elhamarkodott következtetések előtt.

A *János vitéz* kapcsán Milbacher Róbert írt elgondolkodtató tanulmányt. Szerinte Petőfi a Toldy Ferenc által a *Zalán futásáról* elmélkedvén megalkotott romántos eposz elvárásainak megfelelő szöveget írt a *János vitézzel*, csakhogy

a rendelkezésre álló hagyományt Petőfi – az imitációtól és az epigonizmus szellemétől rettegve – darabjaira törte, majd újra összerakta egy immár felismerhető, mégis nehezen beazonosítható formává, amely így garanciája és egyben kerete lehetett a pályakezdő és önmagát definiálni akaró költő tökéletes eredetiségének, újdonságának, és egyben poétikai terepe a főleg Vörösmartyval szemben érzett hatásiszony legyőzésének.³⁹

Kérdés persze, hogy vajon Petőfi valóban ennyire tudatosan nyúlt volna ahhoz a műfaji elképzelés-hez, amelyet Vörösmarty hívei teoretikusan kidolgoztak, majd az epigonizmustól „rettegve” írta volna művét mégiscsak másképp.⁴⁰ Kétségtelen ugyan itt is, hogy számos szövegpárhuzam mutatható ki Vörösmartyval, de én ezeket inkább úgy értelmezem, mint Petőfi azon képességét, hogy a legkülönbözőbb hagyományformákat (folklorikus, populáris és akár eposzi) képes volt egymás mellé helyezni és együtt látni. Ezzel eltörölte a hierarchiájukat, de értéküket a gesztussal nem vonta kétségbe. Vörösmarty és Petőfi másképp viszonyultak a történeti időhöz. Durván mondva: az előbbit érdekelte, az utóbbit nem igazán.

Vörösmarty és Petőfi kapcsán van egy harmadik, lappangó iránya is a kutatásoknak. Ez a szövegek közti összefüggések vizsgálata. A legtöbbször persze ez egyszerűen szövegszerű (hol közeli, hol távoli) összefüggések feltárását jelenti.

Jöjjön egy hevenyészett lista Petőfi első kötetének verseiről.⁴¹ Vörösmarty-utánérzésnek tűnik az *Első szerelem*;⁴² a *Hortobágyi kocsmárosné...* előképe a *Becskereki* és a *Pusztá csárda*;⁴³ a *Disznótorban*;⁴⁴ a *Pálnapkor*⁴⁵ és a *Dínomdánom*⁴⁶ a *Fóti dal* hatása alatt áll; a *Lopott ló* a *Becskerekivel* rokon;⁴⁷ a *Nem megyek én innen sehova...* a *Hozzá* című verssel;⁴⁸ a *Honfidalra* hatott a *Fóti dal*, a *Keserű pohár* és a *Honszeretet*;⁴⁹ a *Végszó ***-hoz* a *A megcsalt lány* című versből vett mottóval,⁵⁰ a *Hattyudalféle* a *Petikéből* vett mottóval jelenik meg először, mindkettő az *Életképekben*;⁵¹ az *Ivás közben* a *Fóti dalt* követi formailag;⁵² az *Eger mellett* és az *Egri hangok* az *Eger* című kiseposzából nyert ihletet;⁵³ a *Füstbe ment* tervben felismerhetni az *Idához* és a *Honszeretet* hatását;⁵⁴ az *Egy estém otthon* a *Petikével* hozható kapcsolatba;⁵⁵ az *Ebéd után* kapcsán Gáldi László arról beszél, hogy a hatos jambusokhoz például *Az ifjú költő* lehetett a minta (erről még hamarosan).⁵⁶ Nem került ugyan be az első kötetbe, de érdemes említeni a *Kuruttyót*, amelyben a Petőfi-filológia a *Becskereki*, a *Gábor diák*,⁵⁷ az *Ősz bajnok* és *Kemény Simon* hatását is kimutatta;⁵⁸ az *[Erdő szélén...]* pedig a *Pusztá csárda* utánérzésének látszik.⁵⁹ A *Fóti dal* óriási hatást gyakorolt a kortársakra, így Petőfire is, amit már Szeberényi Lajos észrevett a *Versek 1842–1844-ről* írott kritikájában.⁶⁰ A sort még lehetne folytatni. Ha ennek csak a fele igaz, már akkor is jelentős hatásról beszélhetünk. Lehetséges persze, hogy nem is csak a szövegszerű kapcsolatokban kell keresnünk a Vörösmarty-hatást, hanem ennél mélyebbre kell ásunk-néznünk-hallgatnunk Petőfi költői nyelvbe.

Petőfi talán Vörösmartytól tanulta a kötetlen jambusok versbeli alkalmazását, legalábbis Gáldi László az *Ebéd után* kapcsán arról ír, hogy „hangnemi átcsapással” Petőfi egyszerűen áthangszerelte a versforma korábbi drámai hangzását.⁶¹ Vörösmarty kedvelt formája a shakespeare-i 6–6 tagolású jambus. Az 1830-as évek végétől jellemző ez igazán verseire, de kitart később is (ebből az időből például *Az ifjú költő* című verse). E forma Petőfinél a lustaságban elfáradó ember zsánerversében szólal meg. (Persze Gáldi is arra következtet mindebből, hogy ez ebben a formában Vörösmarty-paródia is, amit a kortársak nyilván érzekeltek, s ez okozhatta a Petőfivel szembeni ellenérzéseket – ehhez én annyit tennék hozzá, hogy ezt a verset maga Vörösmarty segítette megjelenni nyomtatásban, így ő aligha sértődött meg rajta). A 7–6 tagolású jambus Vörösmartynál „előkelő forma, melynek kidolgozásához az élettől elvonatkoztatott, stilizált nyelvre volt szüksége”.⁶² Petőfi mintha ezt a formát is áthangszerelné: Vörösmartynál így szólal meg a *Laurához*, Petőfinél az *Egy estém otthon*. S a *Szózat* 8–6-os Chevy Chase jambusában szól a *Füstbe ment* terv, hogy a forma következő lépését említsük. Sőt, a dalszerű forma jambikus lejtése Petőfinek azokba a verseibe is beszívárog, amelyek kimondottan népdalszerűek, s első kötetében még a népdal műfaji jelölést is megkapták. Magyarán: a magyarosnak tartott versidom a becsempészett jambus révén lesz korszerűvé, s ami Vörösmartynál még a drámai hatás stíluseszköze volt, itt már költői anyanyelv.

A jambus választása persze nem véletlen. Európa-szerte kísérleteznek különböző változataival régóta. A *blank verse* és a balladai Chevy Chase-forma nemcsak magyar nyelven hódít. Vörösmarty dramaturgiai töredékeiben így szól: „Legalkalmasb 's a' komoly drámák' pathosához illőbb versnem a' jambus, mellyet az újabb kor (angolok, németek 's magyarok) hatosból ötösre rövidített, melly néha változatosság vagy nyomosítás végett, vagy végre szabadságból egy szótaggal toldatik.”⁶³ A drámai trimeter persze nemcsak egy szótaggal bővül, amikor a drámai világból kilép, a lírai nemben lehet kísérletezni bővített formákkal. Horváth János jambusról írott könyvében egy fejlődési sort vázol, amely azt mutatja, hogy a jambus egyre inkább asszimilálódott a magyar versidomhoz. Itt a Vörösmarty után következő Petőfi – már ami jambusait illeti – szükségképpen lesz egy kötetlenebb fázis tanúja, mint előde.⁶⁴

Horváth János nagy Petőfi-könyvében más irányból látja megragadhatónak a két költő közötti művészi természetű kapcsolódást. Mint ismeretes, Petőfi-értelmezésének középpontjában a szerepjátszás problémája áll. Az elképzelést most nem részletezem, legyen itt elegendő annyi, hogy a fiatal Petőfinek komoly hajlama volt a színészkedésre, ezért rendszeresen mutatkozott meg mások alakja mögé bújva – eredetiségének lényege volt alakváltó képessége. Például az imént emlegetett *Ebéd utánról* írja Horváth: „Beletalálja magát az eddig szokatlan kényelemben [Petőfinek még nem volt része kényelemben, tehát ihlete nem származhat életéből], az adott helyzethez idomítja magát, eljátsza a kínálkozó basaszerepet, s múltat a maga játékán [...]. Petőfi színész-tehetségnek hitte magát; holott annál sokkal több volt: zseniális szerep-író.”⁶⁵ Ez a szerepalkotó képesség a debütáló kötetben Horváthnál két egymásba olvadó műformában bontakozik ki: a zsánerképben és a népdalban.⁶⁶ Horváth a zsáner magyarországi történetét úgy rajzolja fel, mint egy folyamatot, ahol a kora romantikus zsánertől (Kölcsey, majd Bajza) Vörösmartyn keresztül vezet az út Petőfihez. (Érdekes, hogy Czuczor Gergelyt nem emlegeti.) Mint mondja, Vörösmarty és Petőfi előtt a költők egy idegen alak helyébe képelték magukat, s úgy mondtak lírai magánbeszédet, de csak úgy, hogy a költő hangján szóltak meg a képelt alakok. Az újabb zsánerben azonban „a költő kivetkezik magából, s eljátsza hőse szerepét”.⁶⁷ Vörösmarty költészettörténeti jelentősége abban áll, hogy épp ezen a téren nyitott utat Petőfi előtt a 1820-as évek legvégén írt zsánereivel, mint a *K. Matild' dala*, *A' gyászkendő*, az *Illus' panasza* vagy *A' bús legény*. Az újdonság a szerepjátszás maga, illetve az, hogy a „hamis lyraiság” helyébe a „typusábrázolás” lépett. A szerep mögötti lírai őszinteség paradoxona voltaképpen a horváthi koncepció kulcsa, s láthatjuk, hogy itt Vörösmartynak fontos szerepet szán.

Vörösmarty női zsánerei, a *K. Matild' dala* és az *Illus' panasza* mintha Petőfi férfi zsánereinek ellenképei volnának. *K. Matild*nek megszakad a szíve, miként Petőfi beszélőinek is olykor (például *Síkos a hó, szalad a szán...*), *Illus* nem talál férjet, miként Petőfi figurái sem feleséget (például *Javulási szándék* vagy *Betegségemben*), az *Illus' panasza*, a *Laboda' kedve* vagy a *Gábor diák* morális határhelyzeteket jelenít meg, s erre Petőfinek is volt hajlama, a *Petike* és a *Szeget szeggel* gyermeki perspektívát érvényesít (bár Vörösmartynál nem Péter úrfi beszél, míg Petőfinél a gyerek), a *Pusztá csárda* a *Hortobágyi kocsmárosné* előképe lehet. Fontos kiemelni, hogy itt nem egyszerű szövegszerű párhuzamokról van szó, hiszen sokszor mind a két költő topikus képekhez nyúl, hanem a versek poétikai technikája rokon. S nem is feltétlenül abból a nehezen megragadható szempontból, hogy mennyiben igazi a szerepjátszás, s mennyiben üt át egy költő saját hangja.

Két jellemző eljárást szeretnék megmutatni, ahol a két költő poétikai karaktere egy irányba mutat, s egyet, ahol részben.

1. Vörösmartynál is jellemző, hogy a vers korlátozott cselekménye valamilyen váratlan fordulathoz vezet (vagy a korlátozott cselekményhez tartozó figurák valamilyen váratlan, új helyzetbe kerülnek), hogy e váratlanság az olvasói tudáshorizonton jelenik meg, nem az elbeszélés világán belül, s hogy ez elvezethet valamilyen morális dilemmához. Például az *Illus' panasza* beszélője, mivel nem talált megfelelő férfit, bükkfából farag férjet magának, amelyet aztán cobornak használ. A cobor egy rúd, amelyre a fonalat tekerik – férfias szimbólumként aligha félreérthető. A *Laboda' kedvében* a részeges figurát a gyerekek gúnyolják: lassanként fény derül azonban arra, hogy egy léha nő okozta vesztét, s mire a gyerekek gúnydala újfent felhangzik a végére, már-már tragikus figurává nemesül. *Gábor diák* szerelmi kalandja után vállalja végül a felelősséget, mikor házasságon kívül született gyermekét hajlandó a nevére venni. A könyv, amelyet olvas, egy másik világ, s kétszer is kénytelen odahagyni: egyszer vágyainak engedve, másszor pedig már kötelességei miatt. Bár Petőfi nem szereti ennyire lekerekíteni a történeteit, némely verseinek narrációs módja hasonló az idézettekhez. A *Farkaskalandban* a farkas meséli el a pásztorné hűtlenségét, s hogy miként ette meg a szeretőjét, a *Szeget szeggel*-ben a körtelopást a csóklopás írja felül, *A csaplárné a betyárt szerette...* kezdetű népdalában gyilkosságok sorozata történik meg felvillanó képekben, a *Magányban* az egyedüllét topikus dicséretét hirtelen átírja az információ, hogy a beszélő a hitelezői elől bujkál.

2. Már Vörösmarty alkalmazza azt az eltolásos metaforikus technikát, amely aztán Petőfi zsánereinek és azon belül népdalainak is kedvelt technikája, mondhatni, poétikai védjegye lesz. *A' bús legény* első három szakasza akár Petőfié is lehetne:

*Forgó szél megy út' közepén,
Csoportokat dobál felém,
Hejh forgó szél! ha jó volnál,
Inkább babámhoz hordanál.*

*Az én babám nem kis baba,
Sugár mint a' jegenyefa,
Szépen danol, szépen tánczol,
Hozzá kökényszeme lángol.*

*A' kökényt én úgy szeretem,
Ha szemében tekinthetem;
Hejh! de tőle távol vagyok,
Csak egyedül fülök, fagyok.⁶⁸*

Közös a játék, ahogy a megnevezés metaforáit keresi a beszélő, s olykor ezek a metaforák újraírják a tárgyat. Petőfi persze jóval radikálisabb ezen a téren. A *dal* című rövid versben például láttunk egy helyzetet, amely a második szakaszra vált metaforikus szintre, ráadásul igen absztrakt fogalmisággal:

*Bölcsőben sír az éber csecsemő;
Bölcső előtt
A dajka zeng – el szokják a dalok
Altatni őt.*

*Sok szenvedésem síró gyermeke
A fájdalom;
Dalt dalra költök – dalaimmal őt
Elaltatom.⁶⁹*

Petőfi versei talán feszesebbek Vörösmartyéinál, azaz nem egyszerűen halmozza a metaforákat, hanem akár a képtelenségig vitt rendszert épít belőlük. Az *Ez a világ, amilyen nagy...* kezdetű népdalában kozmikus képekbe vetíti ki szerelmét, miközben észrevétlenül felcseréli az arányokat (az elején a lány kicsi, később mégis napként emészti fel a férfit). Ilyen trükkös-észrevétlen metaforikus eltolást találunk Vörösmartynál is. A *Pusztá csárda* elején a beszélő a gólyamadárral szemben határozza meg önmagát („Ha én gólyamadár volnék, / Illyen házra nem is szállnék”), ám a gólya az ötödik szakaszban mégis útra kel (ez ugyebár nála elfogadható viselkedés), s ily módon mégiscsak a beszélő metaforikus képe is lesz.⁷⁰

3. És végezetül jöjjön egy példa, mely legalább annyira rokonságukra mutat, mint a köztük lévő különbségre. Petőfi és Vörösmarty bátran nyúlnak a populáris kultúra folklorikus vagy közköltészeti hagyományaihoz (azért mondtam ilyen körmönfontan, mert ezeket legtöbbször nem lehet egymástól elkülöníteni). Idézzük fel Petőfinek a *Torkom álló malom...* kezdősorú népdalát:

*Az én torkom álló malom;
Úgy öröl, ha meglocsolom.
Árva szívem a molnárja,
Bánatot hord garatjára.*

*Az én feleségem torka
Valóságos pergő rokka;
Hejh az én jó feleségem
Pörpatvart fon azon nékem.*

*Zúg, ha öröl, zúg a malom. . . .
Csak hadd zúgjon, locsolgatom;
Zúgjon, zúgjon – ne halljam meg,
Hogy kincsem rokkája pereg.⁷¹*

Horváth János vette észre, hogy a búmalom képének van folklorikus, régi magyar irodalmi, közköltészetileg megfelelője, s előfordul Vörösmarty Várnászában is, ahol Telegdi mondja:

*Rideg malommá tett a' bú' patakján,
Holott magamnak őrlök bánatot.⁷²*

Horváth János kommentárja szerint ez a „tragikus páthosz ellenére logice összefoglalt kép”.⁷³ A korban Czuczor Gergely is használja a képet *Búmalom* című balladájában. Ott a szertelenül egymásra szórt dévaj képek sorozatát zárja e szellemes megfogalmazás:

*Mint a veszett lakodalom,
Falun kívül zúg egy malom,
Oda megyek, a garaton
Bánatomat lejáratom.⁷⁴*

A bánatot őrlő malom itt az ivászáttal kapcsolódik össze, s a reménytelen szerelem feletti vigasztként végrehajtott mértéktelen alkoholfogyasztás konkrét képévé alakul – s ezért ez inkább rokon Petőfivel, mint Vörösmarty. Czuczornál a dolog összetettségét az adja, hogy a bánatot őrlő malom a garatban lesz, s bor öblíti le onnan.

Persze a kép forrása másutt is lehet.⁷⁵ Feltűnik Balassi Bálint Célia-verseiben (az 5. darabban):

*Mely csuda gyötirelem ez, hogy a szerelem búmra most malommá lett,
Hol mint gabonáját, éngemet, szolgáját szép Céliával őrlöt,
Siralmam patakja az kereket hajtja, kin liszté létig töret.⁷⁶*

Begyűjtötték népdal-variációját is:

*Dunaparton van egy malom,
Bubánatot őlnek [örölnek] azon, ejeha!
Nékem is van bubánatom,
Odaviszem, lejáratom, ejeha.⁷⁷*

A malom minden bizonnyal a szabályozatlan szerelmi aktus helyszíne is lehet, amennyiben a falun kívül található.⁷⁸ Petőfi merészen nyúl a képhez: nála kiegészül a molnárral (árva szívem), aki a bánatot hordja őrlöt. S nála itt még nincs is vége.

Hogy kerül ide a rokka? Természetesen ennek a képnek is megvannak a népi gyökerei. A tor-ka–rokká összecsengés például feltűnik egy Dunántúlon gyűjtött balázsjáró rigmusban:

*Én megházasodtam,
olyan leányra kaptam,
Nem kell neki sem szita, sem rokka,
Reggel korán bévenné
bort, pálinkát a torka.⁷⁹*

S természetesen a közköltészetben is megfordul:

*Jó bort kezdett csárdában tegnap az csaplárné,
Nála iszik, vígan van nyalka katonáné.
Tedd félre most rokkadat,*

*Holnapra hadd dolgozat,
Készítsd az torkodat!*⁸⁰

Petőfi innovációja, hogy a két népi toposzt, a búalmot és a rokka képét egy versbe illeszti, és kreatív módon köti össze őket. Vörösmarty a *Vérnászban* hozzányúl a képhez, de megfosztja azt eredeti frivol, sőt pajzán eredetétől, megemeli, mondhatni, tragikussá hangolja. Petőfi gátlás nélkül dob egybe, villant össze különböző képeket; megőrzi frivolságukat, ám összeillesztésük révén egy teljesen új irányban értelmezi őket.

Fentebb a Vörösmarty-hatás különböző rétegeit elemeztem Petőfi Sándor költészetében. Összegeztem az eseménytörténet és az ebből kibomló irodalomtörténeti narratívákat, filológiai eredményeket, majd a két költő poétikai eljárásait vetettem össze. Vörösmarty a magyar jambus egyik mestere, s Petőfi minden bizonnyal sokat tanult tőle, ám a Vörösmartytól vett formát szabadon alkalmazta népies zsánereiben, bordalaiban is. Mind a két költő kísérletezett a korlátozott narráció versbe építésével. A kora újkorban az európai irodalomban a töredékes lírai narráció népszerű forma volt (több nyelven ezt nevezik balladának). Vörösmarty, amikor népi kultúrához nyúl, akkor innen is merít (nyilván azt feltételezván, hogy a népi kultúrák strukturálisan átjárhatók), Petőfi figurái egyénítésének ismert technikájával gondolja tovább a lehetőséget. (Horváth János ezt, az álarc mögötti kitarulkozást nevezte szerepköltészetnek – magam inkább lírai hangoltságnak tartom, de ez a lényegesen nem változtat.) Petőfi eltolásos metaforikus szerkezetei már Vörösmartynál megfigyelhetők. A szöveg diszkurzív rendjét a különböző metaforikus struktúrák egymásba játsása lendíti előre. (Szegedy-Maszák Mihály megfigyelése, hogy Petőfit nem hangnemváltás, hanem új hangnemek feltűnése jellemzi⁸¹ – ennek technikája, hogy a vers hangneme egységes, miközben metaforikus szinten folyamatos elmozdulásban van.) És végül Vörösmarty és Petőfi is sokat merített a népi kultúrából (folklorikus és közköltészetből), ám Vörösmarty a hozott anyagot úgy munkálta meg, hogy ahhoz határozott értékeket is rendelt, míg Petőfi a talált anyag egyébként össze nem illő darabjaiból kreatívan kovácsolt új egységet. (Megjegyzem, talán ez a *János vitéznek* is egyik titka.)

Petőfi 1847-ben e szavakkal méltatta színész barátját és bálványát, Egressy Gábort:

Megmondom, mi a különbség Egressy és többi elsőrendű színészeink között; ezek mindnyájan kitűnők, vagy, mea pace, remekek a magok nemében, Egressy pedig már minden nemből adott kitűnőt, remeket. S ez a nagyság mértéke a művészetben úgy, mint a költészetben: a sokoldalúság; ezért nagyobb a drámában Shakespeare, mint Molière, ezért nagyobb a lírában Vörösmarty, mint Hugó Victor, ezért nagyobb a színészetben Egressy, mint többi társai. Míg ezek csak egyes hangszerek, amazok közül mindenik egy-egy zenekar.⁸²

Talán némiképp túlzó, hogy Vörösmarty nagyobb költő, mint Victor Hugo. Emlékezzünk, Debrecenben még e két költő képe lógott Petőfi szobájának falán – mostanra mintha Vörösmarty fölébe nőtt volna francia kortársuknak. De miért is? Mert minden nemből képes nagyot alkotni. Petőfi első kötete után folyamatos kísérletezésbe kezd. Nem ül rá a könnyű sikerre, újabb és újabb formákat próbál ki, sőt, még a prózaepika és a dráma területén is kipróbálja magát. Lehet, hogy ezt is Vörösmartytól tanulta.

JEGYZETEK

¹ PETŐFI Sándor, *Úti levelek Kerényi Frigyeshez = Petőfi Sándor összes prózai írása és levelezése*, s. a. r. SZALISZNYÓ Lilla, ZENTAI Mária, Osiris, Budapest, 2022 (a továbbiakban: PSPrLev), 262–292. Itt: 281.

² Petőfi Sándor Bajza Józsefnek, Pápa, 1842. május 5., PSPrLev, 388.

³ „Karácsonykor Pesten valék, s megismerkedém személyesen Bajzával és Vörösmarttyal. Vörösmarttynak szembetűntek verseim, s amint Bajzától hallám, ő a Petőfi név alatt valami régiebb írórt vélt rejtezní. Fél napot tölték a régtől tisztelt, szeretett 2 férfi körében. Boldog fél nap!” Petőfi Sándor Szeberényi Lajosnak, 1843. március 5., PSPrLev, 392–396. Itt: 392.

⁴ Erről lásd KOROMPAY Bertalan, *Petőfi nevééről*, Irodalomtörténeti Közlemények, 1987–1988/1–2, 100–101.; KERÉNYI Ferenc, *Petőfi Sándor művészi névhasználatáról*, Magyar Nyelv, 2000/1, 74–81. Itt: 85. (újabbban: KERÉNYI Ferenc, *Vörösmarty – Petőfi – Madách. Tanulmányok*, szerk. CSÁSZTVAY Tünde, GYURGYÁK János, SZILÁGYI Márton, Osiris, Budapest, 2022, 135–143. Itt: 135–136.); KERÉNYI Ferenc, *Petőfi Sándor élete és költészete. Kritikai életrajz*, Osiris,

- 2008, Budapest, 80. A névváltás kérdéséről még: *Petőfi Sándor összes költeményei (1838–1843)*, s. a. r. Kiss József, MARTINKÓ András, Akadémiai (Petőfi Sándor összes művei 1.), Budapest, 1973 (a továbbiakban: PSÖM1), 356.
- ⁵ „Szerencsémre megismerkedtem Vachott Sándorral. Ez Pozsonyból lerándult kedveséhez Pestre (ki már e hónap 10-e óta neje), s itt tudtomon kívül számomra egy aláírási ívet bocsátott ki az athenaeisták között, melyen 30 pengőforint gyűlt össze. Az adakozók: Vörösmarty s Vör.né, Bajza s B.né, Vachott Sándor s mátkája, s ennek atyja stb. Ezzel segítettém ki magamat Pozsonyban.” Petőfi Sándor Szeberényi Lajosnak, Pest, 1843. július 21., PSPrLev, 400–401. Itt: 400.
- ⁶ KERÉNYI, *Petőfi Sándor élete és költészete, i. m.*, 103.
- ⁷ „Ami pedig engem illet, barrrátom, ami engem illet: *lelépek a színészi pályáról* (de bizonyosan mindazáltal nem tudom, örökre-e vagy sem?), lemondok tehát a színi pályáról, s tudod, mi leszek, vagyis mi vagyok már úgyszólván, hát izé: a Regélő segédszerkesztője, a jövő féltétől kezdve Vahot Imre mellett. Már bizonyos, Bajza, Vörösmarty, Nagy Ignác s általában mindnyájan helyeslik e lépésemet. Vahot Imre maga szólított föl.” Petőfi Sándor Pákh Albertnek, Pest, 1844. április 15., PSPrLev, 405.
- ⁸ KERÉNYI, *Petőfi Sándor élete és költészete, i. m.*, 120. KERÉNYI Ferenc, *Petőfi Sándor kötetei = A magyar irodalom története, 1800-tól 1919-ig*, szerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, VERES András, Gondolat (A magyar irodalom története 2.), Budapest, 2007, 243–257. Itt: 243–244. (újabb: KERÉNYI: *Vörösmarty – Petőfi – Madách, i. m.*, 80–98. Itt: 80–81.) A vonatkozó dokumentumokat közli: HATVANY Lajos, *Így élt Petőfi I.*, Akadémiai, Budapest, 1967², 542–543.; *Petőfi-adattár III. Petőfi-okmányok, függelék (családi adatok), pótlások az I. és II. kötethez*, s. a. r. Kiss József, Akadémiai–Ballasi (A magyar irodalomtörténet-írás forrásai 15.), Budapest, 1992 (a továbbiakban: PAT3), 49–50.
- ⁹ „Történetesen elmondom Vörösmartynak körülményemet, s ő azt mondja, hogy várjak, ha lehet, majd eszközöl valamit. És azt eszközölte, hogy verseimet a Nemzeti Kör adja ki, s a költségek levonása után az egész jövedelem az enyém. Ezer példányban nyomják ki, s ha mind az ezer elkel, a tiszta jövedelem mintegy 1500 váltóforintra fog menni. Ugyan a Kör küldött szét a kaszinóknak mintegy százötven előfizetési ívet.” Petőfi Sándor Samarjay Károlynak, Pest, 1844. augusztus 10., PSPrLev, 407–409. Itt: 408.
- ¹⁰ Lásd *Petőfi-adattár I. Petőfi az egykorú sajtóban és egyéb nyomtatott forrásokban (Kiegészítés Endrődi Sándor „Petőfi napjai a magyar irodalomban” c., 1911-ben kiadott gyűjtéséhez)*, s. a. r. Kiss József, Akadémiai (A magyar irodalomtörténet-írás forrásai 11.), Budapest, 1987 (a továbbiakban: PAT1), 22. A történet részletes összefoglalása: *Petőfi Sándor összes költeményei (1844. január – augusztus). Kritikai kiadás*, s. a. r. Kiss József, RATZKY Rita, SZABÓ G. Zoltán, Akadémiai (Petőfi Sándor összes művei 2.), Budapest, 1983 (a továbbiakban: PSÖM2), 108–130.
- ¹¹ Lásd PSÖM2, 261–262.
- ¹² *A helység kalapácsa*, írta PETŐFI Sándor, Budán a Magyar Kir. Egyetem betűivel, 1844.
- ¹³ *Versek*, írta PETŐFI Sándor, 1842–1844, Budán, a Magyar Kir. Egyetem betűivel, 1844.
- ¹⁴ Pesti Divatlap, 1844. december 8., 156. Újraközli: ENDRŐDI Sándor, *Petőfi napjai 1842–1849*, Kunossy, Szilágyi és társa (Petőfi-könyvtár 29–30.), Budapest, 1911, 31.
- ¹⁵ *János vitéz*, írta PETŐFI Sándor, kiadta Vahot Imre, 1845.
- ¹⁶ *Petőfi összes költeményei egy kötetben*, Pest, Emich Gusztáv sajátja, 1847.
- ¹⁷ Az esemény értékeléséhez lásd KERÉNYI, *Petőfi Sándor élete és költészete, i. m.*, 298–303.
- ¹⁸ A vállalkozásról lásd RUTTKAY Kálmán, *Klasszikus Shakespeare-fordításaink = Shakespeare-tanulmányok*, szerk. KÉRY László, ORSZÁGH László, SZENCZI Miklós, Akadémiai, Budapest, 1965, 26–55.; KERÉNYI, *Petőfi Sándor élete és költészete, i. m.*, 344–345.
- ¹⁹ A botrányról lásd *uo.*, 406–408. Lásd még MILBACHER Róbert, *Legendahántás. 50+1 tévhit a magyar irodalomban*, Magvető, Budapest, 2021, 69–73.
- ²⁰ „Itt laknak Vörösmartyéknál, mind a kettő egészséges, feleségemtől ne vegyétek rossz néven, hogy nem tudósított benneteket, szegény semmit sem tudott csinálni bújában. Képzeltetek napjait, melyeket itt töltött, míg én a csatatéren voltam.” Petőfi Sándor Arany Jánosnak, Debrecen, 1849. február 14., PSPrLev, 588–589.
- ²¹ BALKÁNYI Enikő, *Delhányi Zsigmond: Adatok Petőfi Sándor életrajzához = A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve 1959*, szerk. VARGHA Balázs, Budapest, 1959, 42–47. Itt: 46. (Újraközli: HATVANY, *Így élt Petőfi I., i. m.*, 180–183. Itt: 183.) Lásd KERÉNYI, *Petőfi Sándor élete és költészete, i. m.*, 41.
- ²² SZEBERÉNYI Lajos, *Néhány év Petőfi életéből*, Burger Zsigmond, Szeged, 1861, 9., 19. (újraközli: HATVANY, *Így élt Petőfi I., i. m.*, 248, 264.).
- ²³ PSÖM1, 209.; Kerényi, *Petőfi Sándor élete és költészete, i. m.*, 58.
- ²⁴ ENDRŐDI, *Petőfi napjai 1842–1849, i. m.*, II. sz. melléklet; FERENCZI Zoltán, *Adatok Petőfi pápai életéhez*, Petőfi-Múzeum, 1892/1, 1–8. Itt: 4–5. (újraközli: HATVANY, *Így élt Petőfi I., i. m.*, 360–361. Itt: 361.) Lásd még KERÉNYI, *Petőfi Sándor élete és költészete, i. m.*, 76.
- ²⁵ PAT3, 40. Lásd BODOLAY Géza, *Petőfi diáktársaságai*, Junior, Budapest, 1998², 62–63.; KERÉNYI: *Petőfi Sándor élete és költészete, i. m.*, 77.
- ²⁶ Lásd PSÖM1, 309.; KERÉNYI, *Petőfi Sándor élete és költészete, i. m.*, 79.
- ²⁷ ORLAY [PETRICS] Soma, *Adatok Petőfi életéhez. 1–2. közl.*, Budapesti Szemle, 1879/37, 1–19.; 1879/38, 336–369. Itt: 350. (újraközli: HATVANY, *Így élt Petőfi I., i. m.*, 417.) Lásd KERÉNYI, *Petőfi Sándor élete és költészete, i. m.*, 86.
- ²⁸ „Jár számkivetetten az árva fiú, / S dalt zengedez...” PETŐFI Sándor, *Ibolyák*, kiad. SZEKERES László, Argumentum–Kortárs, Budapest, 1996, 3. Az idézet pontosan: „Jár számküüzöttén az árva fiú, / Dalt zengedez...” Lásd VÖRÖSMARTY Mihály, *Kisebbségi költemények II. (1827–1839)*, s. a. r. HORVÁTH Károly, Akadémiai (Vörösmarty Mihály összes művei 2.), Budapest, 1960 (a továbbiakban: VMÖM2), 7.
- ²⁹ FEKETE Sándor, *Petőfi, a vándorszínész*, Akadémiai (Irodalomtörténeti füzetek 64.), Budapest, 1969, 35–36.; Kiss József, *„Művész és költő!” Petőfi megváltása a pápai kollégiumtól = A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve 10*, szerk. V. NYILASSY Vilma, Népművelési Propaganda Iroda, Budapest, 1973, 85–106. Itt: 104.

- ³⁰ „Vörösmarty arcképe is kinn lóg a falon, ott ne maradjon.” Petőfi Sándor Pákh Albertnek, Pest, 1844. április 15., PSPrLev, 405.
- ³¹ JÓKAI Mór, *Életemből. Igaz történetek. Humor. Örök emlékek. Útleírás*, Ráth Mór, Budapest, 1886, 312. (újra-
közli: HATVANY, *Így élt Petőfi I., i. m.*, 500.). Lásd még PSÖM1, 466.
- ³² Pesti Divatlap, 1845. május 15., 223. (újra-
közli: HATVANY, *Így élt Petőfi I., i. m.*, 714.).
- ³³ Lásd erről általában SZILÁGYI Márton, *Összeköt vagy elválaszt? A nemzedék mint irodalomtörténeti magyarázó-
elv = Uő: Ominárium. Irodalomtörténeti tanulmányok*, Ráció, Budapest, 2020, 23–33.
- ³⁴ KERÉNYI Ferenc, *Az elmaradt irodalmi nemzedékváltás tanulságaiból = KERÉNYI Ferenc, Színek, terek, emberek*, szerk. SCHEIBNER Tamás, SZILÁGYI Márton, előszó SZILÁGYI Márton, Ráció (Ligatura), Budapest, 2010, 141–153.
- ³⁵ A szerző többször megírta ezt, legutóbb: MILBACHER Róbert, *A János vitéz mint „romántos” eposz*, Tiszatáj, 2023. március, 3–11.
- ³⁶ Két példa: POÓR Jenő, *Könyvismertés [A helység kalapácsáról]*, Hirnök, 1844. november 19., 542. (újra-
közli: ENDRŐDI, *Petőfi napjai 1842–1849, i. m.*, 26–29. Itt: 29.); ETŐFI Andor, *Versek, írta Petőfi Sándor*, Hirnök, 1845. február 25., 63–64.; 1845. február 28., 67–68. (újra-
közli: ENDRŐDI, *Petőfi napjai 1842–1849, i. m.*, 49–57.). Lásd KERÉNYI, *Petőfi Sándor élete és költészete, i. m.*, 189.
- ³⁷ Uo., 140, PSÖM2, 426–429.
- ³⁸ A legkifejtettebb formában, számos szövegpárhuzam bemutatásával: FRIED István, *„Példádon okúlnak a késő unokák”. A helység kalapácsa mint paródia*, Irodalomtörténet, 1987–1988/2, 224–256.
- ³⁹ MILBACHER Róbert, *A fecske és a víz. A János vitéz mint hypertextus = Uő, Bábel agoráján. Esszék, tanulmányok a nemzeti irodalomról*, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány (Pannónia könyvek), Pécs, 2015, 181–194. Itt: 193–194.
- ⁴⁰ Milbacher egy másik tanulmányában az idézetet, amellyel én tanulmányomat nyitottam, így értékeli: „A szel-
lemi apa kijelölésének gesztusa egyben annak a tudatosítását is jelentette, hogy mitől kell elhatárolódnia a fia-
tal költőnek, ha valóban autonóm, »erős költő« kíván lenni. Nyilván a Vörösmarty-életmű reprezentálta tradíció
nem követhető az epigonizmus ódiума nélkül, így a leendő »erős költő« számára nem maradt más út, mint en-
nek az életműnek az »elmismásolása« vagy termékeny félreolvasása.” MILBACHER Róbert, *Petőfi „pályakzedése”
mint probléma. Kísérlet egy elméleti keret fölvezetésére = MILBACHER, Bábel agoráján, i. m.*, 174–180. Itt: 180.
- ⁴¹ Összefoglalólag lásd PSÖM2, 206. A továbbiakban az itt talált adatok sórtan fordulnak elő.
- ⁴² HORVÁTH János, *Petőfi Sándor*, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1922, 308.; PSÖM1: 233.
- ⁴³ PSÖM1, 370.
- ⁴⁴ ILLYÉS Gyula, *Petőfi Sándor*, Szépirodalmi, Budapest, 1963, 104.; PSÖM1, 385.
- ⁴⁵ HORVÁTH, *Petőfi Sándor, i. m.*, 568.; PSÖM1, 389.
- ⁴⁶ ILLYÉS, *Petőfi Sándor, i. m.*, 104.; PSÖM1, 390.
- ⁴⁷ PSÖM1, 405.
- ⁴⁸ PSÖM1, 479.
- ⁴⁹ HORVÁTH, *Petőfi Sándor, i. m.*, 554–555.; PSÖM2, 147.; KERÉNYI, *Petőfi Sándor élete és költészete, i. m.*, 114.
- ⁵⁰ Életképek, 1844. április 2., 372–373.; PSÖM2, 163.
- ⁵¹ Életképek, 1844. július 10., 46–47.; PSÖM2, 307.
- ⁵² PÁNDI Pál, *Petőfi. 1. A költő útja 1844 végéig*, Szépirodalmi, Budapest, 1961, 258.; PSÖM2, 177–178.
- ⁵³ PSÖM2, 205–206.; 212.
- ⁵⁴ PSÖM2, 251–252.
- ⁵⁵ PÁNDI, *Petőfi. 1. i. m.*, 143.; PSÖM2, 254.
- ⁵⁶ GÁLDI László, *Vers és nyelv = Nyelvünk a reformkorban. (Tanulmánykötet)*, szerk. PAIS Dezső, Akadémiai, Bu-
dapest, 1955, 497–615. Itt: 582.; GÁLDI László, *Jegyzetek Petőfi jambikus versformáiról = Tanulmányok Petőfi-
ről*, szerk. PÁNDI Pál, TÓTH Dezső, Akadémiai (Irodalomtörténeti Könyvtár 9.), Budapest, 1962, 467–194. Itt: 471.;
PSÖM2, 273.
- ⁵⁷ HORVÁTH, *Petőfi Sándor, i. m.*, 11–12.; PÁNDI, *Petőfi, i. m.*, 244.; PSÖM1, 261.
- ⁵⁸ PÉCZELY László, *A versforma tanulságai a Kuruttyó két változatával kapcsolatban*, Irodalomtörténet, 1956/2,
144–148. Itt: 145.; PSÖM1, 261.
- ⁵⁹ HORVÁTH, *Petőfi Sándor, i. m.*, 544.; PSÖM1, 294.
- ⁶⁰ „Második kelléke a közönségesse lenni kívánó költeménynek a népiesség. És ez fölötte nagy föladat! Lebo-
csátkozni a nép fölfogási tehetségéhez, vele érezni, vele örülni, vele busulni, és mindezt olly hiven tenni, hogy
mind azt a nép is magáénak, sajátjának ismerje, nem olly dolog, mellyet mindenki megtehet. Pedig illyennek
kell lenni azon költeménynek, mellyet a néppel meg akarunk kedveltetni, mert csak az képes benne érdeket
ébresztetni, abban ismer maga magára. Ez oka, hogy Vörösmarty közkedvességü »Fóti dal«-a olly általánossá
lett, miszerint annak egyes töredékeit uton útfélen hallhatjuk nagy örömrökre a nép szájában.” ETŐFI, *i. m.*, 64.
(újra-
közli: ENDRŐDI, *Petőfi napjai 1842–1849*, 49–57. Itt: 50.).
- ⁶¹ GÁLDI, *Vers és nyelv, i. m.*, 582.; GÁLDI, *Jegyzetek... i. m.*, 471.
- ⁶² GÁLDI, *Vers és nyelv, i. m.*, 584.
- ⁶³ VÖRÖSMARTY Mihály, *Dramaturgiai lapok (Elméleti töredékek. Színbírálólatok)*, s. a. r. SOLT Andor, Akadémiai (Vö-
rösmarty Mihály összes művei 14.), Budapest, 1969, 46.
- ⁶⁴ „Csokonain, Vörösmartyn, Petőfin és Aranyon, az Arany utáni nemzedéken (s kiváltképpen Kiss Józsefen) át
Ady Endréig különböző fokozatokon haladt át a jámbusi verselés, míg végre legyőzte benne a magyar hang-
súly az idegen mértéket, s létrejöhetett »a magyar nemzeti versidomnak« e »szabadabb, gazdagabb, változa-
tosabb és főképpen beláthatatlan fejlődésre képes új formája«.” HORVÁTH János, *Magyar ritmus, jövevény vers-
idom. A magyar jámbus kérdéséhez*, Franklin-társulat, Budapest, 1922, 111–112. (Újabban: Horváth János vers-

tani munkái, szerk. KOROMPAY H. János, KOROMPAY Klára, utószó KECSKÉS András, Osiris (Horváth János összegyűjtött művei), Budapest, 2004, 79–147. Itt: 141.

⁶⁵ HORVÁTH, *Petőfi Sándor, i. m.*, 53–54.

⁶⁶ A teóriával két probléma is van: 1. A szerepjátszás esetén Horváth elkülöníthetőnek tartotta Petőfi őszinte verseit és szerepverseit. Bár olykor maga is megjegyezte, hogy a költő maga is lehet elrajzolt zsánerfigura, mégis tudni vélte, hogy például a *Szülőimhez* „korántsem álarc”. (HORVÁTH, *Petőfi Sándor, i. m.*, 54.) 2. A népiesnek tartott verseket a zsáner magasabb fokozatának, a szerepjátszás tökéletesen naiv formájának vélte. Bár itt is jelezte, hogy a határok nem tiszták (uo., 62.), a Horváth által megállapított verscsoport nem teljesen fedi a költő általi műfaji beosztást – azt a beosztást, amely még a *Versek 1842–1844* kötetében megvolt, de az 1847-es gyűjteményes kötetben már nem. Kritikájához: MARGÓCSY István, *Horváth János Petőfi-könyvének újraolvasása* = MARGÓCSY István, *Petőfi-kísérletek. Tanulmányok Petőfi Sándor életművéről*, Kalligrman, Pozsony, 2011, 365–375.

⁶⁷ HORVÁTH, *Petőfi Sándor, i. m.*, 58.

⁶⁸ VMÖM2, 62.

⁶⁹ PSÖM2, 8.

⁷⁰ VMÖM2, 63.

⁷¹ PSÖM2, 40.

⁷² VÖRÖSMARTY Mihály, *Vérnász* = Uő, *Csongor és Tünde* (1830). *Kincskeresők* (1832). *Vérnász* (1833), s. a. r. FEHÉR Géza, STAUD Géza, TAXNER-TÓTH Ernő, Akadémiai (Vörösmarty Mihály összes művei 9.), Budapest, 1989, 275–423. Itt: 296.

⁷³ HORVÁTH, *Petőfi Sándor, i. m.*, 95.

⁷⁴ Lásd MÓSER Zoltán, *Körülvesznek engem a dalok. A népdalgyűjtő és népdalíró Czuczor Gergely, A Hét Szabad Művészet Könyvtára – Gyurcsó István Alapítvány, Zsámbék–Dunaszerdahely, 2000, 138.*

⁷⁵ Köszönöm Csörsz Rumen István segítségét.

⁷⁶ BALASSI Bálint *versei*, s. a. r. KÖSZEGHY Péter, SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, Balassi (Régi magyar könyvtár 4.), Budapest, 1993, 152.

⁷⁷ KODÁLY Zoltán, *A magyar népzene*, szerk. VARGYAS Lajos, Zeneműkiadó, Budapest, 1969⁴, Pt 34.

⁷⁸ Lásd *Magyar népköltészet. Folklór 1.*, főszerk. VARGYAS Lajos, szerk. ISTVÁNOVITS Márton, NYIFÜ (Magyar néprajz 5.), Budapest, 1988, 495–496. Lásd például a következő közköltészeti verset: „Két malomra tartok számot, / Egyiktől sem veszek vámot, / Magam vagyok a molnárra, / Korrigálom, ha nem járja. // Nem töltöm időm hiába, / Szegem ütöm a lyukába. / Ha kopik a kő, megvágom, / Ha letolom a nadrágom.” *Közköltészet 3. A társadalmi élet költészete. 3/A Történelem és társadalom*, s. a. r. Csörsz Rumen István, KÜLLŐS Imola, Universitas – Editio Princeps (Régi magyar költők tára. XVIII. század 14.), Budapest, 2013, 613.

⁷⁹ *A magyar népzene tára II. Jeles napok*, szerk. KERÉNYI György, Akadémiai, Budapest, 1953, 90. sz., 103–104. Itt: 104. Idézi: *Közköltészet 1. Mulattatók*, s. a. r. KÜLLŐS Imola, mts. Csörsz Rumen István, Balassi (Régi magyar költők tára. XVIII. század IV.), Budapest, 2000, 450.

⁸⁰ *A katonák fölállításáról* = *Közköltészet 3/A, i. m.*, 163–165. Itt: 165.

⁸¹ SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *Világkép és stílus Petőfi költészetében* = Uő, *Világkép és stílus. Történeti-poétikai tanulmányok*, Magvető (Elvek és utak), Budapest, 1980, 221–250. Itt: 229.

⁸² PETŐFI Sándor, *III. Richárd király színírálat* = PSPRLev, 258–261. Itt: 260–261.

